

Yazarlığının 60. Yılında, Metin Önal Mengüşoğlu'nun Edebi ve Fikri Dünyası

Naman Bakaç, 2 Mart 2025

<https://www.tezkire.net/gundem/yazarliginin-60-yilinda-metin-onal-mengusoglu-nun-edebi-ve-fikri-dunyasi-50698>

Türkiye'de İslami camianın yakından tanıdığı, düşüncelerine dikkat kesildiği, yaklaşımlarını ise bir hayli önemsemiği, nadir ancak medyatik olmayan şahsiyetlerden biridir Metin Önal Mengüşoğlu. 60 yıldır düşünen ve düşündüren, sorgulayan ve sorgulatan, aklın ve kalbin marifetinden çıkmayan, hayatı ve dünyayı ne gelenekçi ne de modernist tasavvurlarla değil vahiy temelli çerçeveleyip, bunu da eleştirel bir tarzla yapmaya çalışın bir münevverdir kendisi.

Anaakım medyada görülmemesine rağmen dipten gelen bir ilgiyle ne düşündüğü merak edilen bu münevverin; şiir, düzyazı, kurgusal metinler, portre, şehir yazıları ve inceleme metinlerini içeren Mengüşoğlu'nun fikri ve edebi dünyasını bir soruşturma dosyasıyla analiz etmeye çalıştık. Araştırmacı-yazar Asım Öz, şair ve yazar Hüseyin Akın ile öykücü Mustafa Başpınar bu soruşturma dosyasına görüşleriyle katkıda bulundular.

&&&&&&&&&

DÜŞÜNCELERİNİ ANLAMANN YOLU, DÜZYAZILARIYLA ŞİİRLERİNİ BİR ARADA DEĞERLENDİRMEKTEN GEÇER

Asım Öz-Araştırmacı ve Yazar

Metin abiyi tanıtmaya çalışmak, çabalarını araştırmak, eserlerini 1970'lerden itibaren dönemlere ayırarak incelemek uzun ince bir yoldur. Bir okur olarak onun metinleriyle tanışmam hâkim dünya düzeninin kıvam tutturmakta zorlandığı 1990'ların ortalarıdır. Bu yüzden düşünme ve metin üretme süreci devam eden Metin abi hakkındaki değerlendirmemi hem üniversitede okuduğum hem de kitapçada çalıştığım 1990'larla sınırlı tutacağım. Aynı nehirde bir değil, birkaç defa yıkanmamızı mümkün kılan bazı anıların "bir ömür anlatılmakla" tükenmeyeceğini bilsem de niyetimin hatıra devşirmek olmadığını hemen belirtmeliyim.

Denizli'de Ulu Camii'nin arkasındaki Hicret Kitabevi'ne gelen *Umran*, *Kalem ve Onur*, *İktibas*, *Kırağı* gibi dergilerde Metin abinin yazılarına ve şiirlerine rastlıyordum. Yaşar Kaplan'ın Yöneliş ve Fecr yayınlarıyla beraber takip etmemi önerdiği Pınar Yayınları'ndan çıkan kitaplarını da bu dönemde edindim. Sevenleri arasında yankı yaratan *Düşünmek*

Farzdir (1995) ve yıllar önce yazılmasına karşın epey gecikmeli basılan *Ağabeyime Mektuplar*'ı (1995) alıp okudum. Eleştirel deneme hüviyetindeki “mektupları” o günlerde neredeyse tüm yazdıklarını yutarcasına okuduğum Yaşar Kaplan'ın 1990 tarihli *Mücadele Mektuplar*'ından farklıydı. Fakat meseleleri, tenkitleri, atıf yaptığı isimler düşünce ile edebiyatı bir arada değerlendirdiğini gösteriyordu. Zaten *Haksöz*'e bu yıllarda gönderdiği mektup, derginin açtığı alanı daraltmaması için fezasını edebiyatla genişletmesi gerektiğini vurguluyordu.

Arkadaşlarımla sohbetlerimde onun yazdıklarını daha dikkatli okumam gerektiği kanaatine vardım. Birçok kavram ve duruma üstünkörü bakıp geçmemeyi de. İran Devrimi sonrasında yaygınlaşan Emevi düşmanlığının ne kadar yanlış olduğunu anlattığı satırların değerini biraz farklı bir yayın olan *Ülke* dergisindeki “Emevi İslâm'ı” (1996, sayı:19, s.2) başlıklı yazıyı okuyunca daha iyi kavramıştım. Belli bir mesafeden değerlendirdiği İran'a tümüyle bigâne kalmadığını ise “bindokuzyüzyetmişdokuz” şiiri ortaya koymaktadır. Bu sebeple Metin abinin şahsi damgasını taşıyan düşüncelerini anlamının yolu düzyazılarıyla şiirlerini bir arada değerlendirmekten geçer. Ardından onun bu dönemde ve öncesinde yayımlanan çeşitli türlerdeki kitaplarını edindim: *Gâvur Kayırcılar* (1973), *Ben Asyalı Bir Ozan* (1983), *Çamurlu Bir Irmak* (1989), *Dr. S* (1987), *Hayatımın Bahanesi* (1994), *Yerler Mühürlendi* (1996).

Zahiri Dindarlığın; Düşünce Dünyamızdaki Durağanlığının Eleştirisini, Çok İlginç Örnekler Vererek Yapan Kurmaca Metinleri Var

Nefes nefese koşturmakla geçen 1990'lar negatif eleştirinin de tesiriyle dilin bilgilendirici işlevinin devrede olduğu edebiyat dışı okumalarımızın öne çıktığı yıllardı. İslâm'ın nasıl anlaşılması gerektiğine dair usuli çalışmaların, kavram odaklı kitapların elimizden düşmediği zamanlar... Gündeliğin ıvır zıvırının ötesinde istek, heyecan, siyaset, kendini ve dünyaya değiştirme çabası, dostluk... Kendini didiklemenin etkin varoluşuyla aşına seslerin dışında, farklı sesleri dinlemeyi önemsiyorduk. Belki bu sebeple edebiyat bizim için “terk edilmiş bir maden ocağı gibi”ydi ama sınırlı da olsa birkaç veçhesiyle izliyorduk. Müstesna şairlerden birkaçını, şiir kasetlerini, marşları, fotokopisi elden ele dolaşan meşhur lirik şiiri ve hısımlarını biliyorduk ama mesela sahiden yorum gerektiren *İlk Atlas* (1990) gündemimizde değildi. Ama buna karşın bir ara durak olarak görülmemesi gereken 1990'lar; az mı şair, eleştirmen, hikâyeci, romancı, mütercim ve editör hediye etti bu ülkeye? Fazlasıyla aktüel ama pek çok menteşeyi yerinden söken *Haftaya Bakış*'la kendi zamanımıza kilitli kalmamayı öğrenmenin yanında minör de olsa edebî bazı güzergâhları “öbür yakadaki” Kibele, Kelepir ve Yaprak kitabevlerinden keşfetmiştik. Hicret, Umut, Çiğdem gibi kitabevlerinin edebiyat rafları ise o

kadar zengin değildi. Ezcümle Metin abinin *Gâvur Kayırcılar* kitabında yer alan hikâyelerindeki karakterlere benziyordu bazı hâl ve tavırlarımız. Haşındık, kolaycıydık fakat çökkün ve kederli değdik. Haksızlık etmek istemem ama yeni kullanım imkânları açarak İslâmcılığı ‘Üçüncü Dünya’cı gören, kendini yadırgayan seküler tınılı şairleri ise pek ciddiye almıyorduk. Ancak Yaşar Kaplan’ın *Devrim ve Terbiye*’deki ikazının aksine terbiyeliydik.

Metin abinin her biri belli yönleriyle zihniyet analizi yapan bu çok önemli eserlerinden eleştirel deneme türündekileri daha çok önemsedim. Bu yüzden şiirindeki –erken tarihli de işin içine katarak tabi- yol değıştirmenin izini detaylı biçimde süremem. Herhâlde bu durum bir kısmını “kekik kokan” sesinden dinlesem de şiirlerini hakkıyla okuyamamış olmamdan kaynaklanıyor. Sonraki zamanlarda bu dönemlerin yıllık dökümünü yapma iddiasıyla çıkan eserlerin manzarasının da aynı durumda olduğunu fark edince “kafam kamaşmıştı birçok şeyden”. Oysa şiirlerinin bir kısmının 1970’lerden 1990’lara uzanan zaman diliminin nasıl anlamlandırıldığını görmek bakımından atlanmaması gerekirdi. “Cila, Kül ve Kefen”, “Güz Halkı”, “Tasvir”, “Osman Bey”, “Otel” ve daha nice şiiri zihniyet analizi çerçevesinde okunabilmeliydi. Yine dindarlık zamanlarının, zahiri dindarlığın, düşünce dünyamızdaki durağanlığın eleştirisini çok ilginç örnekler vererek yapan kurmaca metinlerinin de...

Şiirlerinin Bir Kısmı, Dergâha Girdiklerinde Bile “Şapkalarını Hiçbir Yerde Unutmayan Köylüler” Dizesinde Görüldüğü Üzere Tek Parti Devrindeki Felaketlere Farklı Bir Hassasiyetle Şahitlik Eder

Metin abinin -ön tarihini oluşturanların haricindeki- şiirlerinin yayımlandığı mecralar ve temaları bakımından ayrı ayrı ele alınması gerektiğinin farkındayım. *Kriter*, *Aylık Dergi*, *Kelime*, *Varide* gibi dergiler özellikle anılmalı sanki. Düşünen ve hatırlayan özneyi kavratan “Osman Bey” şiirinin son dizesi “Kur’an’dan başlayalım” art arda yayımlanan kitapları için bir kılavuzdur. İlk kitabında sıklıkla geçen “ozan” kelimesini tercih etmesinin yanında akıl, taklit, melankoli, Donkişot, Asyalı derviş gibi birçok noktayı aydınlatmak için de bir gerekliliktir bu. Şiirlerinin bir kısmı, dergâha girdiklerinde bile “şapkalarını hiçbir yerde unutmayan köylüler” dizisinde görüldüğü üzere tek parti devrindeki felaketlere farklı bir dikkat ve hassasiyetle şahitlik eder. Şiirleri; hayat serüvenini, ailesini, eğitimini, içinde yetiştiği sosyal çevreyi anlaşılır kılacak boyutlara sahiptir. Asıl adı “Kardeşime Mektup” olan fakat “Buluşmamız Üzerine Şiirler” adıyla yayımlanan sesi tiz ve yüksek perdeli şiiri ise “kitabın kavline göre” yaşamının her şeyin üstünde tutulduğu bir dönemin hissiyatını anlatır. “Dokunaklı Şarkıların Hafızı” şiirindeki “Biraz sonra tren kalkacakmış da/ Şehrimize Necip Fazıl teşrif edecekmiş/

Yoksa beni alıp gitsinmiş” dizeleri ise kadınlar düzleminde dile getirdiklerinin farklı veçhelerini kavramak isteyenler için de çok güzel sonuçlar verir.

Metinlerinde, Muhammed Esed Ve Mehmed Said Hatiboğlu İle Olan Bakış Açısı Müşterekliliğini Hissetmekten Kaçınamayız

Metin abi ile yüz yüze tanışmamız kendisinin günde neredeyse on altı saat çalıştığı 1996’da gerçekleşti. “Benim tarihimin başladığı” Denizli’den Bursa’ya onu ziyarete gitmişim. İplikçi dükkânındaki masasına oturmuş Muhammed Esed’in o günlerde Türkçesi daha yeni basılan ve *Kur’an Mesajı* adlı eserini okuyordu. Hep hatırladığım bu sahne beşerî münasebetin çok yoğun olduğu ticari hayatın, zaman zaman insanı bunaltan yanlarına rağmen onun esaslı okumalar yapmayı bırakmadığının göstergesiydi. Yanından kültürel mirasımızla ilgili tetkiklerini tenkidi elden bırakmadan sürdüren Mehmed Said Hatiboğlu Hoca’nın daktiloyla yazılmış doktora tezinin fotokopisi, *Kelime* ve *Varide* dergilerinin birkaç sayısıyla ayrılmışım. Esed mealinin Türkçeye kazandırılmasını *Kelime Dergisi* sağlamıştır denilse abartılmış olmaz. Çünkü Hikmet Zeyveli mealin arkasındaki üç makaleyi önce bu dergi için çevirmiş, makalelerin okunup ilgi görmesinin ardından eserin tamamı tercüme edilmiştir. Her iki isim de Mengüşoğlu’nun düşünceleri bakımından çok önemlidir. İster 1990’lardan önce isterse sonra yayımlansın onun metinlerinin hem Muhammed Esed, hem de Mehmed Said Hatiboğlu ile bakış açısı müşterekliliğini hissetmekten kaçınamayız. Bunlara Mehmet Âkif, Muhammed İkbâl, Said Halim Paşa, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Babanzade Ahmed Naim, Muhammed Hamidullah, Malik Bin Nebi gibi çağdaş İslâm düşüncesi veya İslâmcılık içinde değerlendirilen pek çok sembol şahsiyeti ekleyebiliriz. Şu var ki edebî İslâmcılıkla ilgili yaygın kanaatlere, el üstünde tutulan genellemelere eleştirel bakması izlediği fikrî hattın farklılığından kaynaklanmıştır.

Ercümend Özkan’ın Vefatının Ardından Yazdığı “Uzun Saçlı Karayağız Adam” Şiiri, Kelimeler Ve Kavramların Anlamlarını Yerine Oturtma Açısından Çarpıcı Evsaftadır

Okulu bitirip İstanbul’a geldiğimde Metin abinin *Sevda Söze Dönüşmez* (1998), *Kimliğin Fotoğrafsız Yaprağı* (1998) ve *Havada Bulut Var* (1999) isimli eserlerini edindim. Bunlardan ilki editörlüğünü kendisinin üstlendiği Beyan Yayınları’nın kırk kitaplık şiir dizisinden çıkmıştı. Bu kitabın adındaki “sevda” şairin kelimelere yüklediği anlamları kavramak için temel önemdedir. Denilebilir ki onun kim ve ne olduğunu anlamayı sağlar sevda ve aşk ayrımı. Ercümend Özkan’ın vefatının ardından yazdığı ve önce *İktibas Dergisi’nin* özel sayısında yayımlanan bir şiiri var: “Uzun Saçlı Karayağız Adam”. Bu şiirdeki “kelimelerin usanmaz

tamircisi” dizesi Yaşar Kaplan, Şakir Kocabaş gibi nice ismin dur durak bilmeden kelimeler ve kavramların anlamlarını yerli yerine oturtmaya çalıştığını daha iyi kavratacak evsiftadır.

Ağabeyime Mektuplar, Kimliğin Fotoğrafsız Yaprağı ve Havada Bulut Var 1980 İle 1990’lar İslâmcılığının, Dikkatlerden Kaçan Boyutlarını Gösteren Müşahhas Metinlerdendir

Sonraları, özellikle Metin abi ile şahsen tanışmam ve kitaplarını tekrar okumaya başlamam neticesinde zihnimdeki çerçeve genişlemeye başladı. Akabinde onun dergilerde yayımlandıktan sonra kitaplaşan metinlerinde kendimizi, kendimiz gibi hatırlamak bakımından mühim detayların bulunduğunu fark ettim. Şimdilerde Okur Kitaplığı’nın bastığı *Ağabeyime Mektuplar, Kimliğin Fotoğrafsız Yaprağı ve Havada Bulut Var* 1980’lerle 1990’lar İslâmcılığının dikkatlerden kaçan boyutlarını gösteren müşahhas metinler cümlesindedir. Kendisi soyut ve terminolojik kavramlarla kendine dayanak bulan kuru, yapay bir ifade dilini kullanmak yerine anlaşılır ve buralı olmayı önde tutuyordu. Bunun doruklarından biri gözleri başka âlemlere dalmış ve yalnız onlardan bahseden aceleci bir dergiye dair kaleme aldığı “Gündem Sorunu” başlıklı yazıdır. Dergi adının belirtilmediği metinde Malatya Fikir Kulübü tartışmacılığını hatırlatan parçalara rastlarız. Konu dışında çıkmak pahasına bir kıyaslama yapmak gerekir: Metin abinin İslâmî uyanış sürecinin Türkiyeli olmayan isimleriyle özel bir ilişkisi olduğunu inkâr edecek değilim. Yukarıda ismini andıklarım dışında Seyyit Kutup, Mevdudi dikkate değer bulduğu, okuyup tesirinde kaldığı mütefekkirler arasındadır. Ama iş düşüncelerin bir şekilde insanlara iletilmesi zorunluluğuna gelince farklı bir durum ortaya çıkıyor.

Dışardan içeriye gelmeyi önemseyen Metin abi Türkiye’de çıkan “gür sedalı” dergilerin bize bir şey sunmamasını, gündem bağlamındaki gerçek dışılığını olumsuzlaştırmıştır. Onun berrak duyuları ve düşünceleri Yahya Kemal’in *Kültür Haftası* dergisinin 15 Mart 1936 tarihli ilk sayısında yayımlanan “Memleketten Bahseden Edebiyat” yazısıyla uzaktan akraba görünür bana. Tabi onun bir görme biçimini eleştiren böylesi metinleri o dönemki yazılarında açık açık üstelik de o cari kavramı kullanarak “kültürel iktidar” öbeklerinden şikâyet eden ama merkeze akan tehlikeli ustalarca bırakın dikkate alınmayı, okunmamıştır bile. Oysa böylesi “polemikalar” 1990’lar üzerine kapsamlı tartışmalara kapı açabilecek hüviyettir. Onun yersiz yurtsuzluğun problemlerini derinden hissettiği ama burayla ilgili hamasi tahkiyeden uzak durarak, meseleyi bir övünme vesilesi hâline getirmediği besbellidir. Aslında Metin abinin *Gâvur Kayırcılar* kitabında yaptığı eleştiriler 1980’ler ve 1990’larda da devam etmiştir. “Türkiye’nin İslâm’la Şöhret Bulmuş Aydınları”, “Omo Vale”, “Ateş Bacayı Sardı” başlıklı

yazıları hatırlanabilir. Şairin “dünyanın çamurlu bir ırmak gibi akışından” haberli olduğunu kavrama imkânı sunan bu metinlerindeki çabasına hayran olmamak mümkün değil.

Modernizm Ve Geleneğin Aydınlar Üzerindeki Etkisini Tartıştığı Metinlerde, İslâmcılık İçindeki Portrelere Dair Dirençli Eleştiriler Yoğundur

Hüsrev Hatemi 1990’ları “Sırtları sağlam yere dayalı sırtlanlar” dizesiyle çerçeveler bir şiirinde. Haklıdır. Zira her zaman “zinde güçleri” yardıma çağıran TÜSİAD 1993’te 28 Şubat’a zemin hazırlayan malum eğitim raporunu kamuoyuyla paylaşmıştı. Merkez sağın babası Ankara İlahiyat Fakültesi’nden bir grup hocaya, yanlarına Yaşar Nuri Öztürk’ü de katarak *İslâm Gerçeği* (1995) kitabını hazırlatmıştı. İşte bu kitap üzerine eleştirilerinde de görülebileceği gibi Metin abi yaşananları farklı bir çerçevede yorumlayan yazılar yazmıştır. Onun “iman için ihtisastan önce ihlasın geleceğini” bilmeyen akademisyenlere yönelik tenkitleriyle bir arada okunabilecek olan metni, İslâm’ı tekeline alıp tanzim etme siyasetinin ve bazı hurafelerin kayırılmasındaki yanlılığı fark ettirir. Metin abinin, fikrî çelişkilerle dolu yarı resmî kitapla ilgili protesto mahiyetindeki yazısı eleştiri sahasında tek başına koşmaz elbet. Metin, Müslümanları düzenin dışı çarkından kurtarmaya dönük başka yazılarla, Osman Kayaer’in *Resmi Dinin Büyüsü* (1995) ve M. Said Çekmegil’in *İslâm’ın Gerçeği* (1996) kitaplarıyla beraber okunursa döneme dair tartışmaların izleri ve uzantıları daha iyi kavranabilir.

Çeşitli metinlerinde Mehmet Âkif, Said Nursi, Memet Fuat, Murat Kapkıner, Seyyid Hüseyin Nasr, René Guénon, Said Havva, Abdülkadir es-Sufi, Roger Garaudy gibi isimlerin yazdıklarını veya algılanma biçimlerini yorumlaması ise başkalaşan kültür atmosferinde neleri önemseydiğini gösterir. Son derece iddialı cümlelerle dinsel ve düşünsel inançlar ayrımı yapan Memet Fuat’a ilişkin yazısı onun eleştirideki ölçüsünün insaf olduğunu ortaya koyma eyleminin başlangıç metinlerinden biri olabilir. Metin abinin 1990’larda gelişigüzel kullanılan fakat revaçta olan modernizm ve gelenek kavramlarının aydınlar üzerindeki etkisini tartıştığı metinlerinde ise İslâmcılık içindeki farklı portrelere dair dirençli eleştirileri yoğundur. Çünkü aydınlar İslâmcılığın ne olduğunu anladığına inanmak üzereyken diyelim yeni gelenekçilerin veya tasavvufi tahkiyenin baskınına uğramıştır. Çaresizliği çare telakki ederek ‘rasyonel akıl’ ve fundamental olanın karşısında konumlanıp yeni zamanlara uyarlanma hamlesinin sebebi de budur zaten. Kısa temasların ötesine geçip teferruatlı hatırlamak iyidir. Zübeyir Yetik’in *İnsanın Yüceliği ve Guenoniyen Batınlık* (1992) kitabı aslında daha önce başlayan bir temayülü müstakilen tahlil etmişti. Beklenebileceği gibi böylesi yaklaşımlara karşı yazılanlar

salt eleştiri değildir, aynı zamanda hasbihal ve dertleşmedir. Daha da önemlisi her sözün kalbe girmesine yol vermemek gerektiğine dair haklı bir ikazdır.

Metinlerinde; Cumhuriyet Türkiye’sindeki Eski-Yeni Tartışmaları, Turgut Özal’ın Yılları Ve 1990’larda Yaşananları Görürsünüz

Bütün bunlar Metin abinin dergileri takibindeki sürekliliği bir kez daha ispatlıyor. Eleştirel denemelerin diğerleri de derinliği olmayan araştırmalara teslim edilen 1990’lar açısından ihmal edilemeyecek kadar önemli. En iyisi iki eleştirel deneme kitabındaki yazıları gözden geçirmek. Sanırım her şeye rağmen bunların bir kısmı okunduğunda Türkiye’de “İslâm’la şöret bulmuş aydınlar” haricinde olup bitenler ve İslâmcılığın “iç tarihi” daha gerçekçi bir şekilde kavranabilecektir. Aslında “bütün hüneri samimiyeti olan” eleştirel denemeler bir anlamda onun perspektifini, kederli tecrübelerini ve yaşanan olumsuzlukları yansıtır.

“Yavaş yavaş bilemiyorum” mazeretine sığınmadan diyebilirim ki Metin abi için yazılacak çok şey var. Onun hayata bakışını, bunu nasıl biçimlendirdiğini anlamak için sayısı kırkı geçen kitaplarının otobiyografik kısımları okunabilir. Onun yazdıklarında bir biçimde Cumhuriyet Türkiye’sindeki eski-yeni tartışmaları, erken tarihlerden transformasyon kelimesinin yalama edildiği Turgut Özal’ın yılları ve 1990’ların sonuna uzanan hatta yaşananları görürsünüz. Eleştirel bakışı genişleten metinleri, müzakereler, çekişmeler, kırgınlıklar ve mutabakatlarla anlam kazanan 1990’ları çeşitli boyutlarıyla kavramak isteyenler için bakılmadan geçilmesi imkânsız kayıtlar sunar.

&&&&&&

“GÂVUR KAYIRICILAR” DAKİ HİKÂYELER, GENÇLİĞİN EŞİĞİNDE YERİNİ YADIRGAYAN BENİM İÇİN HEM HEYECAN VERİCİ HEM DE PUT KIRAN OLMUŞTU

Hüseyin Akın-Şair ve Yazar

Metin Önal Mengüşoğlu 1947 Harput doğumlu. O’nun geldiği dünyaya on sekiz yıllık bir zaman aralığından bakarak bugünlere gelmiş biriyim. Seksenli yıllar düşünce ve sanat dünyamızda bambaşka bir yere sahip. Öncesi ve sonrasıyla 12 Eylül darbesi uzaklara bakma yetimizi köreltmış; edebiyat, düşünce ve ideolojiyi birbirinden ayrı ve özgün kılan ince hatlar ortadan kalkmıştı. Henüz On beş yaşındaydım, fakat omzumda neredeyse kırk yaş ağırlığını yüklenmiş gibiydim. Birçok şeyin anlatımının marşlara ve sloganlara düştüğü bu meşum günlerde tek savunma silahım şiirdi. Metin Önal Mengüşoğlu ismi ile böyle bir atmosferde

tanıştım. Sahafalarda yer sergisinde rastladığım “Gâvur Kayırcılar” kitabını şiir niyetine almış, evde kitabı açıp baktığımda hikâye kitabı olduğunu fark etmiştim. Nasibimde bir şairi şiirinden önce hikâyeleriyle tanımak varmış. Ezber bozan, put kıran bu hikâyeler benim gibi henüz gençliğin eşliğinde yerini yadırgayan biri için heyecan verici olmuştu.

Lise son sınıfta Aylık Dergi’de okuduğum şiirlerinde de Mengüşoğlu’nun hikâye ve denemelerindeki muteriz duyarlıkla karşılaşmak hiç sürpriz olmamıştı. Yanılmıyorsam o yıl (1983) Aylık Dergi yayınlarından “Ben Asyalı Bir Ozan” kitabı yayımlanmıştı. Söylediği ile eylediği birbirine denk düşen bir şairin derdi ve meselesi de düzyazının düz sathı ile şiirin kanatlanmış irtifaı arasında değişip dönüşmeyecektir. Bu düşünce -duyarlık birlikteliğini 1987 yılında Kelime yayınlarından çıkan Dr. S kitabında ve 1997’de çıkan “Yerler Mühürlendi” romanında da görmek mümkündür.

Sezai Karakoç, Necip Fazıl, Atasoy Müftüoğlu, Cahit Koytak, Şakir Kocabaş, Said Çekmegil, Said Ertürk, Murat Kapkırer Aynı Hikâyenin İçerisinde Bulunduğu Kişilerdir

Metin Önal Mengüşoğlu’nun başta şiir olmak üzere tüm yazdıklarında tabiat, aşk, ölüm, direniş, şehir, insan, yalnızlık ve yozlaşma temaları yoğun olarak yer alır. Yazdığı dergiler ile kurduğu ilişkiler dava kabul ettiği müşterek meselenin bir parçasıdır. Aynı dertle dertlenen, aynı meselenin insanı olan kişilerle edebi yürüyüşünü sürdürmeye gayret etmiştir. Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek, Atasoy Müftüoğlu, Cahit Koytak, Şakir Kocabaş, Said Çekmegil, Said Ertürk, Murat Kapkırer (Belli bir dönem) aynı hikâyenin içerisinde bulunduğu kişilerdir. 70’li yıllarda Atasoy Müftüoğlu’nun Eskişehir’de çıkardığı “Deneme” isimli dergiden “Hareket”, “Kelime”, “Kriter” ve “Aylık Dergi” dergisine kadar bu hassasiyet devam etmiştir. Şiire bakışı eşyaya, insana ve tabiata bakışından farklı değildir. Ne de olsa Sezai Karakoç mektebinden mezun olmuş, Necip Fazıl Kısakürek’in rahle-i tedrisinden geçmiştir. Şiirin kaynağı hayat ve vahyi merkeze alan hayatın dile getirilişidir. O’na göre şiirle uğraşmak bir tür anlama, duyma ve tanıma etkinliğidir. Şiir insanı ömür boyu uyanık tutan bir şuurun tezahürüdür.

Modern Şiir Ölçütlerinde Modern Hayata Kafa Tutan, Mukavemet Gösteren Bir Şiirdir Metin Önal Şiiri

Doğduğu toprakları (Harput) estetik ve metafizik değerleri ve insanıyla şiirinin olduğu kadar düşünce dünyasının hareket ettiricisi sayar. Manzumecilikle başlayan şiir serüveni Kriter dergisinde şiirde olgunlaşma ve yetkinlik safhasına kadar devam eder. Modern şiir ölçütlerinde modern hayata kafa tutan, mukavemet gösteren bir şiirdir Metin Önal şiiri. Tek dünyalı bir şiir

değil uhrevi hayatı da içeren, fakat bunu işlerken ikircimliğe sapmayan bir şiidir. Onun şiirinde toplumun çürümüşlüğü ve kokuşmuşluğunu dile getiren pek çok dizeye rastlamak mümkündür: "ve aklın/ ırmağı kurumuş/ suyu tükenmiş/ benziyor gülünç bir asya sakallısına/ çünkü şiir/ o kötümserlik çığırkanı/ çok oldu gümüş hançerini/ toprağın altına gizleyeli/ silahı şimdi kardeşim/ asya'da son harami atlarının/ düşen nallarından yontmalısın." (Asyalı Bir Ozan'ın Öğütleri), "aklım kamaşıyor benimse/ "ağaç kökünü kemirmek kadar zor" / bu yalnızlık/ kabuk mu bağlıyor halkın/ hayır milletin yüzü/ bulsam/ küçük bir alamete rastlasam/ bütün bu yaraların iyileşmesine dair/ kalemlerimi sevinçle kırıyorum/ kalbim kamaşmıyor bir daha." (Cila, Kül ve Kefen)

Sanayileşme, makineleşme, çarpık şehirleşme insanın ve toplumun yozlaşmasında süregelen bozulma örnekleri. Düşüncenin bile mekanikleştiği, dindarlığın din dışı unsurlarla kafa kafaya verdiği bir ortam hep bu yozlaşmanın süreğidir. "Cila, Kül ve Kefen" şiirinde bu eleştiri ve yakınmalara yoğun biçimde rastlanır: "Allah'ım dayanılmaz bir şey / görüyorum/ her biri bir köşesinde kentin/ bizimkiler/ piyango satıcıları/ namazı üniformalı kasketleriyle kılıyorlar/ yahut simsiyah sakallı seyyarcılar olarak / başları derde girince belediyeye/ koşuyor/ doluyorlar cami kıyılarına"

Şehirlerin görünür görünmez kirliliği de Metin Önal şiirinde dikkat çeken vurgular arasındadır. "Madeni pürüzlere benzedi insan sesleri", "bizim küçük kentimizde Osman Bey oysa/ faytonları daha yeni kaldırdı belediye/ ama sokakları dolduran kısrağın kokusu/ hâlâ asidik sarhoşluğuyla/ birer il yarasıdır yüzlerinde insanımızın" (Osman Bey)

Metin Önal Mengüşoğlu Şiirsel Kararlılık, Mücadele Ve Coşkuda Ne Kadar Necip Fazıl İse Düşünce, Fikir, Eleştiri Ve Aksiyonda O Kadar Mehmet Akif'tir

"Çamurlu Irmak" kitabında "Simsar" şiirinde maneviyat simsarlarını, "Hayatımın Bahanesi" şiir kitabında "Kiremit" şiirinde farzlarla sünnetlerin, Cuma namazlarıyla bayram ve cenaze namazlarının nasıl birbirine karıştırıldığından bahseder. Bütün şiirlerinde yanı sıra direnen muhafazakâr kafalardan bahsederken daha çok ironiye başvurur: "Bu Hıdır nedir dede /Geçen gün iskelede/ Gördüğüm adam dedi/ Saçlarımı elledi/ Gözlerinde yaş vardı/ (Böbreğinde taş vardı) .../ -Dede Hıdır'ı sordum/ -Bekle düşünüyordum/ Oğul Hıdır bir mitti /Geldi, konuştu, gitti"

Metin Önal Mengüşoğlu şiirsel kararlılık, mücadele ve coşkuda ne kadar Necip Fazıl ise düşünce, fikir, eleştiri ve aksiyonda o kadar Mehmet Akif'tir. Sezai Karakoç da Metin Önal da

Necip Fazıl'dan nasiplenmiş ve onu üstat bilmiştir. Fakat Metin Önal hayatına rehberlik edecek düşünsel mayayı daha çok kıyamet aşısı olduğu Sezai Karakoç'tan almıştır.

Şairle 12 Eylül 1996 yılında şiirlerinden yola çıkarak yaptığım söyleşide sorduğum bir soruyu 29 yıl sonra bir kere daha sorup yanıtını dikkatinize sunmak isterim.

Hüseyin Akın: Öfke ile mülayimlik arasında gidip geliyorsunuz. Bunu bütün yazdıklarınızdan sezmek mümkün. Aşkla kavga, öfke ile hilm, nesirle şiir iç içe. Bir gariplik varmış gibi geliyor diğer şairlerden farklı olarak sizin sanatsal tavrınızda. Ne dersiniz?

Metin Önal: Doğrudur belki bıyıklarımın, yani yüzümün azıcık eşkıyalık taşıdığı. Yalan değil, kuşağında sivri bıçaklar belimde hep bir delikli demirle dolaştığım, ara sıra sevdalara düştüğüm, tütüne ve nargileye alıştığım. Yüksek eğerli atlarla korku nedir bilmemişim. Nedir benim neremdedir gariplik?

&&&&&&&&&

MENGÜŞOĞLU'NUN TÜM ESERLERİNDE EN BARİZ VASFI, ÇAĞININ TANIĞI BİR AYDIN OLMASIDIR

Mustafa Başpınar-Öykücü

İnsanın varlık sebebi çağına tanıklıktan öte nedir ki? Her insan yaşadığı zamana, olaylara, insanlığa tanıklık etmektedir. Fakat aydınların tanıklığı sorumluluklarının ağırlığından olsa gerek biraz daha farklıdır. Sıradan bir insan bazen tek gözü kör, tek kulağı sağır yaşayabilir. Bazen olaylar karşısında bedel ödemekten korktuğu için sessiz kalabilir. Lakin aydınların cesur olması beklenir. Aydın insan fedakâr insandır ve yeri geldiğinde de bedel öder. Zamana ve iktidara göre eğilmeden, sırat-ı müstakîm üzere olan, hak ve adaletten yana tavrından şaşmayan insandır aydın.

1962 yılında Yeni İstiklâl'de çıkan "Unutmak" isimli ilk şiirinin üzerinden altmış üç yıl geçmiş. Şunu çok rahat söyleyebiliriz: Asyalı Bir Ozan Metin Önal Mengüşoğlu'nun şiiri olsun, roman ve hikâye olsun yahut düşünce sahasında olsun tüm eserlerinde en bariz vasfı çağının tanığı bir aydın olmasıdır. Bir şiirindeki "Ayak bastığım her karış toprak ilgiye değer" dizesinde olduğu gibi Mengüşoğlu, evrende her şeye ilgiye değer gözüyle bakan, onların hakikati üzerine kafa yoran ve bu eylem neticesinde devşirdiklerini yazıya döken biridir. *Ben Asyalı Bir Ozan*'dan son şiir kitabına; *Yerler Mühürlendi* isimli romanından hikâyelerine, *Ağabeyime Mektuplardan* diğer tüm deneme ve düşünce kitaplarında onun bu tavrını görmek mümkündür. Mengüşoğlu,

çağına tanıklığını elbette edebiyatın dil işçiliğini göz ardı etmeden, estetik kaygı güderek yapmıştır.

Edebiyata, Siyasete ve Sermayeye Bakışı İlk Gördüğümde Ne İse Bugün De Aynı Çizgidedir

Kitapları ve yazılarıyla iki bin beş yılında tanıştığım Mengüşoğlu'yla yüz yüze tanışmamız iki bin dokuz yılında olmuştur. Bursa'ya taşındığım yıl hemen ilk işim kendisiyle görüşmek ve tanışmak oldu. On altı yılı bulan bu tanışıklıkta çok kez bir arada olmak, muhabbet etmek nasip oldu. İlk dikkatimi çeken hususlardan biri şu idi: O ilk gördüğümde edebiyata, siyasete ve sermayeye bakışı ne ise bugün aynı çizgidedir. Oysa geçen bu zaman zarfında camia olarak ne çok insanımız edebiyatın, siyasetin yahut sermayenin o ısıltılı dünyasında kaybolup gitti. Bu çerçeveden baktığımda Mengüşoğlu aynı kareye girmekten ve aynı yerde ismimizin anılmasından her daim mutlu olacağım Müslüman bir şair, yazar, aydındır.